

Елин Пелин
Спасова могила

Дядо Захари върви полека и крепи на гърба си малкия Монка. Той е скопчил сухите си ръце около шията му и безсилно се е отпуснал. Браздулицы пот шарят изгорялото лице на стареца и мокрят опънатата му от налягане шия. Ръчичките на Монката го душат и мъчат тъй, че пред очите му минават кървави мъгли, но той върви полека и грижливо крепи товара си.

Слънцето вече захожда. Наоколо из миризливите ливади, из зелени нивя, из храсталациите и тъмните кории, които се простират надалеч, тайнствено и с въздържано дихание дебне нощта.

Пък хора, хора! От всички страни, по всички пътеки идат хора един през друг, настигат се, заминават се, все към оная висока, стръмна и островърха могила, Спасова могила. Вижда се кичестият стар дъб на върха и малкото бяло параклисче до него. По голата зелена стръмнина плъзнал свят като мравуняк. Дядо Захари гледа и се чуди. Отде се взе тоя народ, това чудо! С кола, с коне, пеши, отблизо и отдалеч, отвсякъде идат хора и бързат нататък. Между тях какви не, какви не! Бедняци, дрипави, с оголени меса. Богати, пременени празнично. Всички носят по един недъг и по една надежда за изцеление. Някои с пречупени кръстове се влачат като змии, други на кокили, трети с мръсни рани по тялото. Слепи, сакаци...

– Дядо, къде отива тоя народ? – пита болният Монка.

– Всички там отиват, чедо.

– Всички болни ли са, дядо?

– То целият свят е болен, синко. Едни от това, Други от онова. Няма здрав човек на света. Гледаш, тялото желязно, а душата – гнила.

От върха се понесе тихо черковният глас на дървеното клепало и се разля като благословия по цялата зелена околност.

Дядо Захари седна уморено край пътя и въздъхна:

– Прекръсти се, чедо!

Монката откопчи ръце от шията на дядо си, па и двамата дълго се кръстиха, седнали в зеления бурен край пътя.

– Дядо, искам да походя.

– Слабичко си, момченцето ми, ще се умориш.

– Искам да походя, бе дядо – настоя плачливо Монката.

Дядо Захари го повдигна грижливо и като го улови за ръка, тръгна пак. Монката, десетгодишно момче, болнаво и хилаво сираче, тръгна край дядо си като сянка. По бледото му сухо лице се прозираха големи сини жили, краката му се преплитаха от слабост, ръцете му висяха като клечки. Големите му сини очи, някак страшно отворени, се въртяха

навред и с едно умилено учудване следяха ту птичките, които мълчаливи прехвъркваха към гнездата си, ту гривите гълъби, които чезнеха във вечерното сияние към тъмната кория на запад, ту златните мушички, които жеркаха като водни капки във въздуха.

Дядо Захари вървеше съвсем полека, за да не умо ри малкия, но като видя, че слънцето вече заседна и хората по пътя намаляха, той отново го качи на гръб и тръгна по-бързо.

По върха на могилката се мяркаха човешки сенки безцелно, като заблудени.

– Хората си търсят вече място, закъсняхме, сине – рече старецът.

– Дядо господ рано ли ще слезне там, дядо? – пита Монката.

– Къде ти рано! Той ще чака да дойдат всички, които са тръгнали.

Зер има и отдалече, има сакати, слепи, има такива, дето не знаят пътя, може да се заблуди някой... Като се приберат всички и като заспят всички, дядо господ ще повика едно ангелче да му носи патерицата и ще му каже – хайде! Ще се спуснат мълчаливо там отгоре, измежду звездите, и полека-лека ще слязат долу. Ще мине дядо господ между тоя народ, дето е тук, тихо, никой да го не чуе, никой да го не види, и ще каже изцеление на всички. После полека-лека, както си е дошъл, ще се вдигне и ще си отиде на небето. Също както някога се е възнесъл на планината, те на тоя същия, утрешния ден – Спасовден.

– Болните ще оздравеят ли, дядо?

– Всички – всички! – отговори с дълбока увереност дядо Захари. – Може сега, може след година, след пет, след десет. Който вярва, ще се спаси.

Монката слушаше тайнствените думи на дядо си, пропити с гореща вяра, и макар че не ги разбираше, на душата му ставаше светло и топло. Той сложи бледото си лице върху рамото на дядо си, взря се във високия дървен кръст на могилата и се замисли. Всички, всички ще оздравеят. Кой сега, кой след пет, кой след десет години. Защо дядо господ, като дава здраве на хората, не им го даде още сега? Утре всички да се върнат здрави. Ето, дядо Захари се измъчи да го донесе тук, а пък той може да оздравее чак след десет години. Не, Монката иска да оздравее още тая нощ, та утре да се върне здрав, да тича по ливадите, да си бере цветя, да гони пеперудите и да играе на топ с другите деца. Откога, откога той не е играл на топ! Как му се е доиграло!

– Ами остават ли някои за след двайсет години, дядо? – пита ненадейно Монката.

– Божа воля, чедо! Може и след двайсет – отговаря

дълбокомислено дядо Захари и въздиша.

Монката пак се замисля. След двайсет години! Детският мозък на болното момче никак не може да разбере това и върху чистата му душа, изпълнена с надежди и радост, пада сянката на разочарованието. Да беше знаел, той щеше да иска от дядо си да го води при док-тора. Наистина, всички казват, че докторът искал много пари, но човек, като му се помоли, може и с по-малко да мине.

– Нали докторите могат да лекуват отведнаж, дядо? – пита пак Монката.

– Какво може да направи докторът без божата воля! – отговори дядо Захари и настави малко укорно: – Глей какво ме питаш!

Монката не каза нищо.

Дядо Захари мълчаливо и с усилие върви по кривата пътека, която се качва на могилата, и браздулици по една след друга шарят лицето му.

Като излязоха на върха, беше вече тъмно. Звезди обсипваха гъсто небето, една до друга, като никога. Тяхното кротко и чудно сияние притискаше мрака към земята и Монката освен сънливите сенки на околните върхове не можеше да види ни корията, ни полето, ш тяхното село, ни пътя, по който дойдоха. Дядо му събираше из трънаците шума и съчки за огън, а той се въртеше около него, вираше се плахо в тъмнината и някакъв тайнствен страх пълнеше душата му. Малкото прозорче на параклиса като светло око гледаше в тъмнината неподвижно и страшно, а силуетът на кичестия дъб до него стоеше като голяма и грозна мечка с отворена уста. В тъмнината се мяркаха мълчаливо и таинствено човешки сенки като призраци, които внезапно никнеха из земята и пак потъваха в нея. Тук-там горяха огънове и около тях се чуваха откъслечни разговори или продължителни, дълбоки и болезнени охкания, от които настръхваше косата на малкия Монка. Някъде в тъмнината простена немощен глас:

– Мамо, майко, повдигни ме, майчице! Умирам.

– Дядо! – прихленчи Монката и се сви в коленете на стареца, който стъкваше огъня.

– Не бой се, чедо, не бой се! – погали го дядо му.

Като повечеряха, дядо Захари уви Монката хубаво в абата си, па и двамата легнаха един до друг край мъждивия огън.

На Монката се не спеше. Той слушаше откъслечните говори на хората, които лежаха тъмни и неподвижни като мъртъвци около огньовете, слушаше дълбоките въздишки на болните и в ума му изпъкваше голямата икона в селската черкова, дето е изписано второто пришествие с

пъкля, с дяволите, с грешниците, над които със страшна сила лети из облаците дядо господ, голям и сърдит, със златен венец на главата.

– Дядо, кога ще дойде второ пришествие? – пита Монката.

– Кое? – обади се в просъница дядо Захари.

– Второ пришествие? – Хайде, хайде спи, чедо – отговори сънливо старецът и пак захърка.

Монката отхвърли покривката от главата си, обърна се по гръб и се загледа в небето. По него една до друга трептят звездички мило и хубаво, като живи детски очици. Монката ги гледа усмихнат и малкото му сърце се пълни с една радост, тиха и кротка като тяхната светлина. Той няма да спи, той ще чака да види как измежду тия хубави звездици ще се появи дядо господ с малкото ангелче и как ще се спуснат на земята. Въображението на Монката вижда вече тоя всемогъщ изцелител – дядо господ.

Отведнаж на Монката му стана зле. Остри тръпки минаха по тялото му, главата му се замая. Върху очите му пада една черна пелена, пада друга, трета, четвърта. Той иска да извика дядо си, но черните пелени чезнат една по една и нему му става леко, хубаво, сякаш някой тихо-тихо го люлее. Той отваря очи и вижда как небето и звездите са се дигнали високо, много високо. Една звездичка се откъсна от небето и се спусна към земята. Стана светло, светло. Небето се отвори и дядо господ, голям, много голям, се спусна към земята, със златен венец на главата, както е изписан в черквата След него едно малко ангелче му носи патерницата и гледа горделиво децата наоколо, като Ценко Попов когато кади пред баща си на литургия. Колко благ колко добър старец е дядо господ! Щом слезе, той отиде право при Монката, улови го за ръка и му каза: бъди здрав и ела с мен да те заведа при майка ти. Монката никога не е виждал майка си. Той тръгна с дядо господ към небето, към звездите. Наоколо е тъй широко, тъй хубаво. Неиде се чуват песни, трептящи като медни звънчета. Монката върви с дядо господ и му е леко, му е радостно, че ще види майка си. Ето ги по-високо, по-високо – земята остана някъде си.

– Мамо – вика за пръв път той, – мамо!

И тая чудна дума му звучи тъй сладко, тъй мило.

Душата му се стоплюва от нея и той се държи здрав и радостен за ръката на дядо господ.

Рано, преди слънце, дядо Захари се събуди и погледна наоколо. В сумрака по всички пътеки на могилата, низ стръмнините и камънаците, хората бягаха надолу като луди. Мъже, жени, деца, слепи, сакати, едни с

патерици, други по ръце, с кола, с коне – всички бягаха и чезнеха като призраци.

Дядо Захари се сети, че според обичая трябва да се бяга оттук преди изгрев слънце, та да оставят болестта. И той забута Монката:

– Монка, чедо... хайде, синко!

Но Монката лежеше по гърба си неподвижен и студен, с лице, обърнато към небето, с тихо склопени очи. Една лека и чудна детска усмивка бе замръзнала на устните му.

Той беше вече горе, в скута на майка си.

КРАЙ

© 1905 Елин Пелин

Публикуван за пръв път в сп. Художник, I, бр. 1, септември 1905, с. 3–7, с подпис Елин Пелин. Пръв разказ на Елин Пелин, публикуван след излизане на сборника „Разкази“ в края на 1904. Даден начело в новозапочналото тогава художествено, богато илюстрирано списание на Павел Геннадиев, което излиза при редакционното участие на близките на Елин Пелин Ал. Балабанов и Симеон Радев. – С доста значителни, но предимно стилистични поправки включен в Разкази, т. II, 1911, с. 61–67, и без поправки в следващите издания на Разкази, т. II. Преработен наново цялостно, с много промени, включен в СИ¹, 1938, по-съществените са посочени в Събрани съчинения, II, 1958, с. 352–353.

Елин Пелин. Съчинения, том I – Разкази 1901–1906, „Български писател“, 1972 г.

Източник: Словото

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5297>]

1. Съчинения на Елин Пелин. Под редакцията на Т. Боров, С., к-во „Хемус“, т. II, 1-о изд. 1938